

Alexandru ZOSIM,

doctor în drept, conferențiar universitar al Catedrei „Științe penale”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ELEMENTE DE DREPT PENAL COMPARAT REFERITOARE LA PEDEPSELE PENALE CARE ÎMBINĂ ELEMENTE ALE DETENȚIUNII PENITENCIARE CU LIBERTATEA

Rezumat

În această lucrare au fost analizate conceptele și natura juridică a arestului la domiciliu, arestului la sfârșit de săptămână și semidetențiunii. Analiza legislațiilor și practicilor juridice ale statelor străine, cum ar fi Spania, Italia, Franța și, de asemenea, ale Republicii Moldova, realizate în cadrul acestei investigații demonstrează că în țara noastră nu există o bază legală pentru reducerea eficienței a aplicării detențiunii penitenciare. În acest temei, autorul înaintează propuneri concrete pentru perfecționarea legislației penale și execuțional-penale naționale.

Această cercetare vine să contribuie la o utilizare mai largă a respectivelor alternative ale detențiunii penitenciare.

Cuvinte-cheie: pedeapsă penală, penalizare, alternativă a detențiunii penitenciare, măsuri comunitare, pedeapsă de substituție, arest la domiciliu, arest la sfârșit de săptămână, drept penal, închisoare, privațiune de libertate, reducere de libertate, semidetențiune, semilibertate, regim de executare al pedepsei.

Summary

In this work has been analyzed concept and the legal nature of house arrest, week-end arrest and semi-detention. The analysis of the legislations and legal practices of foreign countries such as Spain, Italy, France, and also Moldova Republic, made during research demonstrated that in our country doesn't exist yet effective legal base for the reducing penitentiary imprisonment. On this basis the author are marking concrete proposals for national criminal and criminal-executive legislations.

This investigation will contributed of the large utilization of this alternative of penitentiary detention.

Keywords: Criminal punishment, penalty, alternative to detention prisons, Community measures, punishment substitution, house arrest, arrest at the weekend, criminal law, prison, jail, reduction of freedom, semi-liberty, semi-detention, enforcement of the sentence.

Introducere. Republica Moldova în parcursul său european se confruntă cu necesitatea implementării în practica și legislația sa a celor mai moderne practici și concepții juridice ale țărilor comunității europene. Un aspect important îl constituie și reducerea aplicării pedepsei închisorii inclusiv prin lărgirea cercului de pedepse alternative detențiunii penitenciare. În acest sens prezintă un interes deosebit noile alternative ale pedepsei închisorii existente în unele țări din Europa de Vest, care îmbină elemente ale penitenciarului cu libertatea. Astfel, evidențiem: semilibertatea – modalitate de executare a pedepsei închisorii prevăzută de legislația penală a Franței; semidetențiunea – alternativă a detențiunii penitenciare în Italia și Portugalia; arestul la sfârșit de săptămână sau weekend-ul penal existent în Spania, Portugalia, Belgia.

Primele două se aseamănă mult din punctul de vedere al „cotei” penitenciarului în conținutul pedepsei. Arestul la sfârșit de săptămână însă se deosebește pe fondul acestora

prin cel mai mic „conținut” de penitenciar.

Metode și materiale aplicate. În limitele de studiu al acestui articol, în calitate de metodă de cercetare principală a fost utilizată metoda comparatistă de cercetare a alternativelor detențiunii penitenciare. În afară de metoda comparativă au mai fost utilizate o serie de metode cum ar fi: metoda analizei logice, interpretării logice, clasificării etc.

Conținut de bază. Arestul la sfârșit de săptămână. După cum s-a menționat, arestul la sfârșit de săptămână există în legislația penală spaniolă. Codul penal al Spaniei plasează această pedeapsă în categoria pedepselor private de libertate. Art. 37 al C. pen. al Spaniei arată că arestul la sfârșit de săptămână se aplică pe o perioadă de 36 de ore, ceea ce este egal cu două zile (se are în vedere partea luminoasă a zilei). Respectiva măsură se aplică maximum pentru o perioadă de 24 de săptămâni, cu excepția cazurilor, când s-a aplicat în locul pedepsei închisorii [1, p. 23].

Articolul 88 al C. pen. al Spaniei permite

instanțelor de judecată să pronunțe în aceeași sentință sau într-o decizie motivată ulterioară luată până la începerea executării pedepsei înlocuirea detențiunii penitenciare, termenul căreia nu depășește 1 an cu arest la sfârșit de săptămână sau cu amendă, chiar dacă legea nu stabilește astfel de pedepse pentru o infracțiunea imputată. Conform legislației spaniole, înlocuirea respectivă trebuie să fie condiționată de circumstanțele personale ale vinovatului, natura faptei, comportamentul lui și mai ales de străduința de a repara paguba. O astfel de decizie nu poate fi pronunțată în privința persoanelor recunoscute drept infractori înrăiți. În cazuri excepționale, instanțelor de judecată spaniole le este permis să înlocuiască și detențiunea penitenciară, termenul căreia nu depășește doi ani unei persoane care nu este infractor înrăit, dacă circumstanțele cazului și trăsăturile personalității vinovatului mărturisesc despre faptul că executarea acesteia nu va duce la atingerea scopurilor prevenției și resocializării. Fiecare săptămână de detențiune penitenciară se înlocuiește cu două aresturi la sfârșit de săptămână. Suplimentar, instanța de judecată îi poate impune condamnatului să respecte anumite obligații, care se aplică de obicei în cadrul suspendării executării pedepsei (prevăzute în art. 83 al C. pen. al Spaniei). Conform legislației spaniole este interzis de a înlocui o măsură juridico-penală, care deja s-a aplicat în calitate de alternativă a unei alte pedepse penale.

Arestul la sfârșit de săptămână se execută în instituția penitenciară, care are locuri libere sâmbăta și duminica, maximal apropiată de locul de trai al condamnatului. Însă instanța de judecată, reieșind din circumstanțele cazului, în prezența posibilității și acordului prealabil al inculpatului și procuraturii, poate decide ca arestul să fie executat în instituțiile municipale sau centrele polițienești.

Dacă arestantul, față de care această măsură s-a aplicat în calitate de pedeapsă de bază de două ori fără motive întemeiate, nu se prezintă pentru executarea pedepsei, instanța de judecată care supraveghează executarea pedepsei poate decide executarea con-

tinuă a arestului. Adică măsura dată poate fi transformată într-o detențiune penitenciară obișnuită.

În privința persoanelor față de care această măsură s-a pronunțat în calitate de alternativă a detențiunii penitenciare, regulile sunt mai aspre – o singură încălcare a regulilor de executare a acestei pedepse condiționează reînceperea executării pedepsei închisorii. Respectiv partea de pedeapsă ispășită corect în forma arestului la domiciliu se deduce din termenul pedepsei închisorii.

Menționăm că Codul penal al Spaniei conține un capitol aparte, care reglementează probleme ce țin de alternativele detențiunii penitenciare: „Măsurile, care substituie executarea pedepselor privative de libertate” (cap. III al CP al Spaniei). În afară de reglementarea arestului la sfârșit de săptămână în calitate de alternativă a detențiunii penitenciare, ea conține reguli cu privire la suspendarea pedepsei închisorii, înlocuirii ei cu amenda sau cu expulzarea din țară (ultima se aplică doar în privința cetățenilor străini aflați ilegal pe teritoriul național al Spaniei). Suspendarea pedepsei închisorii în Spania este posibilă doar dacă termenul ei nu depășește doi ani, ceea ce probabil a și determinat faptul că arestul la sfârșit de săptămână se aplică doar în calitate de alternativă a detențiunii penitenciare pentru o perioadă de maximum doi ani. Considerăm totuși că potențialul acestei măsuri juridico-penale este mult mai mare.

Semidetențiunea

Analogic Spaniei, Italia a adoptat norme juridico-penale care reglementează modalitatea de substituie a detențiunii penitenciare, însă spre deosebire Spania nu le-a inclus în Codul penal al Italiei, ci în legi speciale, principala dintre care este Legea nr. 689 din 24 noiembrie 1981, numită și legea de depenalizare [2, p. 585]. Acest fapt se explică probabil prin aceea că primul act normativ adoptat în domeniul dat – Legea nr. 354 din 26 iulie – i-a acordat posibilitate Tribunalului de supraveghere de a modifica condițiile de executare a detențiunii penitenciare, dacă s-a stabilit un

oarecare progres în corectarea deținutului. Deci în Italia inițial sancțiunile de substituție au apărut ca o modalitate alternativă de executare a pedepsei închisorii. Reformele ulterioare, inclusiv schimbările efectuate și prin Legea nr. 689 din 1981, au lărgit sfera aplicării și numărul acestor măsuri, au perfecționat procedura acordării și executării lor.

Teoria penală italiană în prezent deosebește trei categorii de alternative ale detențiunii penitenciare: măsurile alternative, sancțiunile de substituție și libertatea supravegheată [3].

Semidetențiunea face parte din categoria sancțiunilor de substituție. Ea a fost introdusă prin Legea nr. 689 din 24 noiembrie 1981 în calitate de alternativă a pedepselor privative de libertate de scurtă durată [4, art. 53]. Conform art. 55 al acestei legi, semidetențiunea reprezintă obligația condamnatului de a petrece minimum 10 ore pe zi în instituțiile de executare a pedepselor abilitate să execute semilibertatea sau în secțiile autonome ale instituțiilor ordinare destinate executării acestei măsuri amplasate în comuna în care locuiește condamnatul, sau în comuna apropiată. Stabilirea orelor și indicarea instituției de executare sunt efectuate în conformitate cu exigențele serviciului sau studiilor în care este implicat condamnatul.

Instanța de judecată este în drept să înlocuiască detențiunea penitenciară cu semidetențiune în cazul în care termenul ei nu depășește un an. În afară de aceasta, există încă un șir de interdicții subiective [4, art. 59], de exemplu – recidiva, și obiective: săvârșirea anumitor tipuri de infracțiuni enumerate în art. 60 al acestei legi (acte de corupție, falsificarea dovezilor, comercializarea mărfurilor periculoase pentru sănătatea consumatorilor etc.), care nu permit utilizarea acestei alternative.

Conținutul semidetențiunii nu se limitează doar la obligația de a se afla minimum 10 ore pe zi în instituția indicată. Legea impune și respectarea obligatorie a unui șir de cerințe:

– interdicția de a deține orișice tip de arme, muniții și explozive, chiar dacă și există

permisiunea corespunzătoare a organelor de poliție;

– suspendarea permisului de conducere (dacă acesta îi este necesar condamnatului pentru desfășurarea activității de serviciu, magistratura de supraveghere poate amâna executarea acestei reguli în baza p. 2 al art. 62 al Legii nr. 689/81);

– retragerea pașaportului, în același timp suspendarea validității vizei, precum și a altor documente echivalente;

– obligația de a păstra și de a prezenta la orișice cerere a poliției în termenul fixat copia ordonanței emise de magistratura de supraveghere, care determină sau modifică prescripțiile de executare.

Competența de a verifica respectarea prescripțiilor descrise de către condamnați îi aparține Oficiului securității publice din comunitatea în care se desfășoară măsura, precum și organelor trupelor de carabinieri.

Persoanele condamnate la semidetențiune pot beneficia de o suspendare a pedepsei pe o perioadă nu mai mare de șapte zile pe motiv de rezolvare a anumitor probleme legate de familie, de serviciul condamnatului, de studiile pe care le urmează. Se suspendă executarea acestei măsuri și în cazul survenirii unui ordin de încarcerare sau de aplicare a măsurilor de siguranță, în caz de săvârșire a unei noi crime (de exemplu, arestul).

În caz de cumul de pedepse semidetențiunea se execută după ispășirea detențiunii penitenciare. Pedepsa dată de substituție nu poate fi înlocuită cu o altă măsură alternativă detențiunii.

În cazul încălcării prescripțiilor pedepsei instanța de supraveghere la propunerea organelor de executare poate ordona executarea pedepsei închisorii pronunțate anterior.

Semilibertatea

În Franța există un institut analogic semidetențiunii italiene, însă spre deosebire de aceasta el are statut de modalitate de executare a privațiunii de libertate. Semilibertatea, a cărei existență a fost oficializată în codul de procedură penală al Franței în 1958 [5, p. 590], reprezintă un regim de executare a pe-

depselor privative de libertate, care „permite condamnatului fie să exercite o activitate profesională, fie să facă studii, să urmeze un curs de pregătire profesională, un stagiu sau să practice o activitate de muncă temporară în vederea integrării sale sociale ulterioare, fie să contribuie esențial la viața familiei sale, fie să urmeze un tratament medical în afara penitenciarului și fără supraveghere” (art. 132-25 al CP al Franței). Ca efect condamnatul admis la un astfel de regim rămâne în evidența și în responsabilitatea administrației penitenciare ca și condamnații plasați într-un penitenciar de tip deschis [6, p. 223].

Două concepții diferite, ambele consacrate în dreptul penitenciar francez, se reflectă în instituția semilibertății.

Ea poate fi aplicată în calitate de etapă intermediară între viața în detenție și viața în libertate după executarea pedepselor lungi. Astfel ea reprezintă o etapă necesară a regimului progresiv, precedând liberarea condiționată.

Totodată, semilibertatea mai poate fi acordată și în calitate de modalitate de executare directă a condamnărilor la pedepse de scurtă durată, în cadrul cărora încarcerarea pare a fi mai mult dăunătoare decât utilă. Legea din 17 iulie 1970 a consacrat în dreptul penal francez semilibertatea ca o modalitate normală de executare a pedepselor privative de libertate de scurtă durată.

Bernard Bouloc enumera următoarele avantaje ale acestei măsuri:

Ea permite de a transfera individul de la un mod de viață în grup la un mod de viață individual, menținând totodată un contact strâns cu educatorul său.

Ea acordă condamnatului posibilitatea de a munci într-un mediu normal și mai bine remunerat decât în penitenciar, mai mult decât atât, ea face posibil ca el să-și păstreze locul de muncă de până la săvârșirea infracțiunii în cazul în care el este supus acestei măsuri îndată după condamnare.

Acest regim, care nu izolează individul complet de mediul social, permite de a evita dezadaptarea, care rezultă dintr-o detențiune

penitenciară îndelungată, și facilitează readaptarea printr-o includere prudentă și controlată în viața socială [6, p. 229].

În pofida acestor avantaje acestui mod de executare a pedepsei închisorii îi sunt proprii și un șir de inconveniențe:

Este dificil de găsit un angajator gata să utilizeze cu discreția și încrederea necesare forța de muncă a deținutului.

Această măsură nu poate fi aplicată tuturor deținuților, mai ales celor care văd în ea doar o posibilitate de evadare. Preliminar este necesar de desfășurat o muncă educativă serioasă cu persoanele care pretind să beneficieze de facilitatea dată.

Acest regim permite deținuților obișnuiți să comunice cu exteriorul prin intermediul persoanelor față de care se aplică semilibertatea. Acest fapt poate fi împiedicat doar plasând deținuții care sunt supuși acestui regim în cartiere izolate [6, p. 229].

În prezent, această măsură este încă puțin utilizată, de fapt precum ca și toate pedepsele alternative închisorii. În general însă, trebuie să apreciem pozitiv practica aplicării regimului de semilibertate, deoarece ea reprezintă o modalitate umană de pedeapsă și în același timp destul de efectivă din punctul de vedere al resocializării infractorului. [7, p. 184].

Concluzii. În urma cercetării legislației și practicii aplicării pedepselor penale care îmbină elemente ale detențiunii penitenciare cu libertatea în Spania, Italia și Franța concluzionăm:

Introducerea pedepselor analizate în legislația țării noastre necesită spații penitenciare în preajma domiciliului condamnatului, fapt imposibil de realizat în toate localitățile Republicii Moldova. Situația se complică și mai mult dacă ținem cont și de faptul că condamnații la măsura dată trebuie cazați separat de deținuții obișnuiți.

Totuși, în acest sens, cea mai mare perspectivă o are pedeapsa arestului la sfârșit de săptămână. Luând în considerare teritoriul mic pe care îl ocupă Republica Moldova, existența izolatoarelor de anchetă și a anumitor organe de executare a pedepselor în toate

centrele raionale și orașele mari ale țării, nu va fi greu de organizat executarea acestuia, iar condamnații vor reuși să ajungă săptămânal la timp la locul de ispășire al pedepsei date.

Referințe bibliografice

1. Уголовный Кодекс Испании. Под. ред. доктора юр. наук., профессора Н. Ф. Кузнецовой и доктора юр. наук., профессора Ф. М. Решетникова. Москва. Издательство Зерцало. 1998.
2. Pradel J. Droit pénal comparé. Paris. Edition Dalloz. 1995.
3. <http://www.altrodiritto.unifi.it/ricerche/misure/valvason/cap1.htm> (accesat la 25.01.2016).
4. Legea nr. 689/81 // http://www.atap.pn.it/writable/publication/attachment/IEGGE%20%20689_81.pdf (accesat la 25.01.2016).
5. Stefani G., Levasseur G., Bouloc B. Droit pénal général. Paris. Editions Dalloz, 2000.
6. Bouloc B. Pénologie. Exécution des sanctions adultes et mineurs. Paris. Editions DALLOZ. 1998.
7. Малиновский А.А. Сравнительное правоведение в сфере уголовного права. Москва. Издательство Международные отношения. 2002.